

Υπό την Αιγίδα της Α.Ε. του Προέδρου της Δημοκρατίας
Κυρίου Προκοπίου Παυλοπούλου

12^ο Συνέδριο
«Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»
7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

αφιερωμένο στον Ιπποκράτη

Εναρκτήρια Συνεδρία

- Ομιλίες και χαιρετισμοί των διοργανωτών και συνδιοργανωτών
- Πανηγυρική ομιλία του Επίκουρου Καθηγητή Ιατρικής του ΕΚΠΑ κ. Χρήστου Γιαπιτζάκη:
«Ο Ιπποκράτης και η διαχρονική συμβολή του στην ιατρική γνώση και ορολογία»,

Αμφιθέατρο «Άλκης Αργυριάδης» του Πανεπιστημίου Αθηνών
Πέμπτη 7 Νοεμβρίου 2019

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ

Το 12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», το οποίο είναι αφιερωμένο στον **Ιπποκράτη**, άρχισε την Πέμπτη 7 Νοεμβρίου 2017, στις 19.00, με την Εναρκτήρια Συνεδρία, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Αμφιθέατρο «Άλκης Αργυριάδης» του κεντρικού κτηρίου του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) και την οποία παρακολούθησαν οι εγγεγραμμένοι συνέδριοι, αλλά και πολλοί προσκεκλημένοι των συνδιοργανωτών.

Στο προεδρείο της Συνεδρίας ο Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής του Συνεδρίου, **Κώστας Βαλεοντής**, φυσικός-ηλεκτρονικός, Πρόεδρος της ΕΛΕΤΟ και ο Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής, **Παναγιώτης Κοντός**, γλωσσολόγος ΕΚΠΑ, ως εκπρόσωποι των δύο κύριων συνδιοργανωτών).

Καταρχάς, εκ μέρους και του πρύτανη του ΕΚΠΑ, καθηγητή **Μελέτιου-Αθανάσιου Δημόπουλου**, απηύθυνε χαιρετισμό προς τους συνέδρους και τους προσκεκλημένους ο Αντιπρύτανης του ΕΚΠΑ κ. **Δημήτριος Τούσουλης**.

Ακολούθησαν:

- χαιρετισμός και σύντομη εισαγωγική ομιλία του Προέδρου της Οργανωτικής Επιτροπής του 12^{ου} Συνεδρίου, κ. **Κώστα Βαλεοντή**, Προέδρου της ΕΛΕΤΟ,

- χαιρετισμός και σύντομη ομιλία του Προέδρου της Επιστημονικής Επιτροπής του 12^{ου} Συνεδρίου και εκπροσώπου του ΕΚΠΑ στην διοργάνωση, Καθηγητή κ. **Παναγιώτη Κοντού,**

- χαιρετισμός και σύντομη ομιλία της Α΄ Αντιπροέδρου της Επιστημονικής Επιτροπής του 12^{ου} Συνεδρίου και εκπροσώπου του ΑΠΘ Ομότιμης καθηγήτριας κας **Άννας Αναστασιάδη-Συμεωνίδη,**

- χαιρετισμός και σύντομη ομιλία του εκπροσώπου του Ιονίου Πανεπιστημίου και Προέδρου του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας Αναπληρωτή Καθηγητή κ. **Σωτήρη Λίβα,**

- χαιρετισμός και σύντομη ομιλία του εκπροσώπου του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά», Διευθυντή του Ινστιτούτου Επεξεργασίας του Λόγου (ΙΕΛ) κ. **Βασίλη Κατσούρου,**

- χαιρετισμός της εκπροσώπου του Πανεπιστημίου Αιγαίου και Προέδρου του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών Καθηγήτριας κας **Κατερίνας Φραντζή** (που αναγνώσθηκε από την Επίκουρη Καθηγήτρια κα **Καλομοίρα Νικολού**),

- χαιρετισμός του προέδρου του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (ΤΕΕ) κ. **Γιώργου Στασινού**, που αναγνώσθηκε από τον κ. **Ευάγγελο Καμαριωτάκη**, στελεχος του ΤΕΕ,

- χαιρετισμός της προέδρου του Οργανισμού για την Διάδοση της Ελληνικής Γλώσσας (ΟΔΕΓ), Ομότιμης Καθηγήτριας Πανεπιστημίου Πελοποννήσου κας **Αριστέας Τόλια** που αναγνώσθηκε από τον Αντιπρόεδρο του ΟΔΕΓ κ. **Βασίλη Σηφακάκη** και

Κήρυξη της έναρξης των εργασιών του 12^{ου} Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

Μετά τις εισαγωγικές προσφωνήσεις και χαιρετισμούς, ο Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής του 12^{ου} Συνεδρίου Καθηγητής κ. **Παναγιώτης Κοντός** κήρυξε την έναρξη των εργασιών του 12^{ου} Συνεδρίου και κάλεσε στο βήμα τον ομιλητή της εναρκτήριας πανηγυρικής ομιλίας του Συνεδρίου, Επίκουρο Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. **Χρήστο Γιαπιτζάκη**.

Ακολούθησε η εξαιρετική ομιλία του κ. **Χρήστου Γιαπιτζάκη** με θέμα:

«Ο Ιπποκράτης και η διαχρονική συμβολή του στην ιατρική γνώση και ορολογία»,

στην οποία ο ομιλητής εξέθεσε πολλά στοιχεία για το πρόσωπο και το έργο του Ιπποκράτη ως πατέρα της επιστημονικής ιατρικής και κατέκτησε το ακροατήριο, με την γλαφυρή και τεκμηριωμένη παρουσίασή του.

Η Εναρκτήρια Συνεδρία έκλεισε με δεξίωση, στον προθάλαμο του Αμφιθεάτρου «Άλκης Αργυριάδης», την οποία παρέθεσε η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας προς τιμήν των συνέδρων και των προσκεκλημένων.

**Κείμενα ομιλιών
της Εναρκτήριας Συνεδρίας**

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

Δημήτριος Τούσουλης

Αντιπρύτανης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Αισθάνομαι ιδιαίτερη τιμή απευθυνόμενος εκ μέρους των Πρυτανικών Αρχών του Εθνικού και Καποδοστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών στην εναρκτήρια συνεδρία του 12^{ου} Επιστημονικού Συνεδρίου, στον ιστορικό αυτό χώρο. Η παράδοση των ανά διετία συνεδρίων «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» άρχισε το 1997 και συνεχίζεται με το παρόν 12^ο Συνέδριο, του οποίου το ίδρυμά μας είναι συνδιοργανωτής με την Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας, που είχε την αρχική έμπνευση της σημαντικής αυτής επιστημονικής πρωτοβουλίας καθώς και με άλλα επτά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και επιστημονικούς φορείς.

Το Συνέδριο είναι αφιερωμένο, όπως γνωρίζετε, στον ιδρυτή της επιστημονικής ιατρικής Ιπποκράτη, όπως αλλωστε αποδεικνύεται και από την πλειονότητα των ιατρικών όρων που προέρχονται από την Ελληνική Γλώσσα και χρησιμοποιούνται παγκοσμίως. Η σχέση γλώσσας, ορολογίας και επιστήμης είναι δομική, όπως είναι γνωστό, και το πλήθος των θεμάτων που αναπτύσσονται στις επτά ενότητες των εισηγήσεων αποτελούν πολύτιμη επιστημονική συμβολή, αλλά και προβολή της γλώσσας μας.

Τελειώνοντας τον σύντομο χαιρετισμό μου, συγχαίρω όσους μόχθησαν και συνέβαλαν στην οργάνωση του Συνεδρίου, του οποίου εύχομαι καλή επιτυχία, και εύχομαι να συνεχιστεί η προσπάθεια που άρχισε πριν από 22 χρόνια, την οποία το ίδρυμά μας θα εξακολουθήσει να στηρίζει.

Ο Ιπποκράτης θεωρείται ο πατέρας της ιατρικής με καινοτόμες προτάσεις για την υγεία και ειδικότερα για τη διατροφή και το περιβάλλον.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

Κώστας Βαλεοντής

Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας και της Οργανωτικής Επιτροπής

Κύριε Αντιπρύτανη,
Κυρίες και κύριοι Καθηγητές και Καθηγήτριες,
Κύριοι Πρόεδροι και Εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών,
Κυρίες και κύριοι Σύεδροι,
Κυρίες και κύριοι Φοιτητές και Φοιτήτριες,
Κυρίες και Κύριοι,

Εκ μέρους της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ) και της Οργανωτικής Επιτροπής του 12^{ου} Συνεδρίου «**Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**» σας καλωσορίζω στην Εναρκτήρια Συνεδρία του Συνεδρίου. Δώδεκα συνέδρια ανά δύο έτη, 1997–2019, 22 χρόνια. Δώδεκα συνεδριακές εκδηλώσεις στις οποίες η Ελληνική Γλώσσα μελετάται στο πλαίσιο του τομέα της Ορολογίας και διαδρά με αυτόν. Δηλαδή, από τη μία πλευρά η **Ελληνική Γλώσσα** και από την άλλη ο διεπιστημονικός και διαγλωσσικός τομέας **Ορολογία**. Το κοινό μέρος δράσης τους είναι η **ελληνική ορολογία** και οι αρχές και κανόνες που την διέπουν.

Κάθε γλώσσα έχει την ορολογία της, που συντίθεται από τις ειδικές ορολογίες της σε όλους τους τομείς της γνώσης. Επειδή η γνώση προάγεται με διεθνή επιστημονική και διεπιστημονική συνεργασία η *διαγλωσσικότητα* και η *διαθεματικότητα* είναι πυρηνικά στοιχεία του τομέα της Ορολογίας. Τα συνέδρια «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» δεν ασχολούνται αποσπασματικά και μεμονωμένα με την Ελληνική Γλώσσα. Το θεματολόγιό τους, που παραμένει σχεδόν το ίδιο ως τώρα, αποσκοπεί στο να αγκαλιάζει όλες τις πτυχές των σχέσεων της Ορολογίας ως επιστήμης με την Ελληνική Γλώσσα και την εφαρμογή των αρχών της πρώτης, με την προσήκουσα προσαρμογή, στη δεύτερη.

Η διαγλωσσικότητα των αρχών της Ορολογίας αναδεικνύει και υπηρετεί την ανάγκη κάθε γλώσσας να έχει τους δικούς της ισοδύναμους όρους για κάθε θεματικό πεδίο, ώστε η γνώση (έννοιες, σχέσεις, φαινόμενα) να διαχέεται δημοκρατικά στην αντίστοιχη ομόγλωσση κοινότητα.

Το σύνθημα του Διεθνούς Δικτύου Ορολογίας (TermNet) «*Δεν υπάρχει γνώση χωρίς ορολογία*»¹ συμπληρώνεται από το σύνθημα «*Δεν υπάρχει γλώσσα χωρίς ορολογία*», αλλά και από το ότι δεν νοείται ορολογία χωρίς τη γνώση από τη μία πλευρά και τη γλώσσα από την άλλη τις οποίες και συνδέει, δίνοντας στο τρίπτυχο 'Γνώση', 'Ορολογία', 'Γλώσσα' μια αέναη κίνηση: από τη **γνώση** στη **γλώσσα** και τανάπαλιν μέσω της **ορολογίας**.

Η μετάδοση/επικοινωνήση της γνώσης από μία γλώσσα (γλώσσα-πηγή) σε άλλη (γλώσσα-στόχο) γίνεται μέσω της διαγλωσσικότητας των εννοιών και της καθιέρωσης ισοδυναμίας των όρων μεταξύ των δύο γλωσσών. Και η μεν διαγλωσσικότητα είναι στοιχείο της φύσης των εννοιών, ως νοητικών κατασκευασμάτων, ενώ η ισοδυναμία των όρων ενός θεματικού πεδίου *συμφωνείται και αποφασίζεται* από τους ειδικούς της γλώσσας-στόχου στο υπόψη θεματικό πεδίο.

¹ There is no Knowledge without Terminology

Στόχος της (επιστήμης της) Ορολογίας είναι: αφενός να βοηθήσει τους ειδικούς των θεματικών πεδίων στην επιλογή κατάλληλων όρων τόσο κατά την *πρωτογενή* οροδότηση των εννοιών στη γλώσσα-πηγή όσο και κατά την *δευτερογενή* οροδότησή τους στις γλώσσες-στόχους και αφετέρου να καθοδηγήσει, τυποποιήσει και εξασφαλίσει εναρμονισμένη συγκέντρωση των ορολογικών δεδομένων και δημιουργία ορολογικών πόρων (λεξιλογίων, γλωσσαρίων, ορολογικών λεξικών, βάσεων και τραπεζών όρων) διαθέσιμων όχι μόνο στους ειδικούς των θεματικών πεδίων, αλλά σε όλους τους ενδιαφερομένους και εμπλεκόμενους στην ενδογλωσσική και διαγλωσσική μετάδοση της γνώσης και στο ευρύ κοινό.

Το **12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»**, που αρχίζει σήμερα και τελεί υπό την αιγίδα του Προέδρου της Δημοκρατίας Κυρίου **Προκοπίου Παυλοπούλου**, διοργανώνεται από την ΕΛΕΤΟ, με κύριο συνδιοργανωτή και πάλι το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και συνδιοργανωτές το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το Πανεπιστήμιο Κύπρου, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, τον Ελληνικό Οργανισμό Τυποποίησης (μονάδα του Εθνικού Συστήματος Υποδομών Ποιότητας), το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου (Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά») και τον Οργανισμό για την Διάδοση της Ελληνικής Γλώσσας.

Η σημερινή εναρκτήρια συνεδρία διεξάγεται στο αμφιθέατρο «Άλκης Αργυριάδης» του ΕΚΠΑ, τη Διοίκηση του οποίου ευχαριστούμε θερμά, ενώ οι συνεδρίες των εργασιών του Συνεδρίου θα διεξαχθούν αύριο και μεθαύριο στους φιλόξενους συνεδριακούς χώρους του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας.

Το 12^ο Συνέδριο είναι αφιερωμένο στον **Ιπποκράτη**, για τον οποίο θα μας μιλήσει απόψε, εκφωνώντας την πανηγυρική ομιλία της εκδήλωσής μας με θέμα: «*Ο Ιπποκράτης και η διαχρονική συμβολή του στην ιατρική γνώση και ορολογία*», ο **Χρήστος Γιαπιτζάκης**, επίκουρος καθηγητής Νευρογενετικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά.

Η Οργανωτική Επιτροπή του 12^{ου} Συνεδρίου συγκροτήθηκε από εκπροσώπους των συνδιοργανωτών και διεξήγαγε όλες τις απαιτούμενες εργασίες της διοργάνωσης.

Η Επιστημονική Επιτροπή, έχοντας και πάλι στο προεδρείο της τρεις εξαιρετικούς γλωσσολόγους και φίλους της Ορολογίας: Πρόεδρο τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. **Παναγιώτη Κοντό** και Αντιπροέδρους τις καθηγήτριες κα **Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη** (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) και κα **Μαριάννα Κατσογιάννου** (Πανεπιστήμιο Κύπρου), έκρινε με αυστηρά κριτήρια τις προτάσεις για ανακοίνωση που υποβλήθηκαν. Εγκρίθηκαν και οι 28 ανακοινώσεις των οποίων οι περιλήψεις υποβλήθηκαν και περιελήφθησαν στο πρόγραμμα του Συνεδρίου και στον τόμο των ανακοινώσεων οι 26 από αυτές, για τις οποίες υποβλήθηκαν τελικά κείμενα.

Στους ομιλητές και ομιλήτριες των εγκεκριμένων ανακοινώσεων, προστέθηκε ως προσκεκλημένη ομιλήτρια, η κα **Στέλλα Χατζημαρή**, συντονίστρια της Επιτροπής ΕΛΟΤ/ΤΕ22 «Τεκμηρίωση», με την ομιλία «*Διεθνής και ελληνική τυποποίηση στην Τεκμηρίωση*».

Πριν από το κλείσιμο του 12^{ου} Συνεδρίου, θα διεξαχθεί η καθιερωμένη Ανοικτή Συζήτηση, η οποία, εφέτος, έχει θέμα: **Η ορολογία της ιατρικής, χτες–σήμερα–αύριο**.

Την Ανοικτή Συζήτηση θα διευθύνει και πάλι ο εξαιρετικός φίλος της ΕΛΕΤΟ και της Ορολογίας, ομότιμος καθηγητής ΕΜΠ, κ. **Θεοδόσης Π. Τάσιος**, ενώ στη λογομήγυρη θα συμμετάσχουν:

- η κα **Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη**, Ομότιμη καθηγήτρια γλωσσολογίας του ΑΠΘ
- η κα **Ευγενία Βασιλοπούλου**, Γιατρός, Μεταφράστρια ιατρικών κειμένων
- ο κ. **Χρήστος Γιαπιτζάκης**, επίκουρος καθηγητής Νευρογενετικής στο ΕΚΠΑ
- ο κ. **Γιάννης Δημολιάτης**, Αναπληρωτής καθηγητής υγιεινής και ιατρικής εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

- ο κ. **Γεώργιος Π. Κριμπάς**, Αρεοπαγίτης ε.τ. και
- η κα **Κατερίνα Τοράκη**, χημικός μηχανικός, ορολόγος-βιβλιοθηκονόμος

Η συμμετοχή και παρακολούθηση τόσο στην τελευταία συνεδρία του Συνεδρίου όσο και στην Ανοικτή Συζήτηση θα είναι ελεύθερη για το κοινό.

Εκ μέρους της ΕΛΕΤΟ ευχαριστώ όλους τους συντελεστές της διοργάνωσης του 12^{ου} Συνεδρίου, τους φορείς και ιδιαίτερα τα πρόσωπα, τα μέλη των Επιτροπών και της Γραμματείας, τους λίγους αλλά εξαιρετικούς χορηγούς μας, το ΕΚΠΑ και το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας για την ευγενή παραχώρηση των χώρων για την έναρξη και τη διεξαγωγή των εργασιών του Συνεδρίου, τους ομιλητές, ομιλήτριες και συγγραφείς των ανακοινώσεων και, τέλος, όλες και όλους εσάς που τιμάτε με την παρουσία σας τη σημερινή αναρκτήρια εκδήλωση. Καλή συνέχεια!

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

Παναγιώτης Κοντός

Καθηγητής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών,
Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής

Κύριε Αντιπρύτανη

Κυρίες και Κύριοι καθηγητές και καθηγήτριες,

Κύριοι πρόεδροι και εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών,

Κυρίες και Κύριοι Σύεδροι,

Κυρίες και Κύριοι φοιτητές και φοιτήτριες,

Κυρίες και Κύριοι,

Έχουν περάσει 22 χρόνια από το 1^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». της ΕΛΕΤΟ (1997), που διεξήχθη στο αμφιθέατρο «Ιωάννης Δρακόπουλος» (τότε: «Παλαιό αμφιθέατρο της Ιατρικής») του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ). Έκτοτε καθιερώθηκε ως θεσμός η ανά διετία διοργάνωση του Συνεδρίου. Σήμερα, έχουμε μπροστά μας το 12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Το ΕΚΠΑ συμμετείχε και συμμετέχει στα Συνέδρια αυτά όντας από ακόμα παλαιότερα υποστηρικτής της Ορολογίας. Ήδη από το 1981, ο Τομέας της Γλωσσολογίας του ΕΚΠΑ, με εκπρόσωπο τον ομιλούντα, συμμετείχε ενεργά στην επιτροπή ΕΛΟΤ/ΤΕ21 «Τεχνική Ορολογία» που άρχισε και συνέχισε τη λειτουργία της με την υποστήριξη του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας και είχε στενή συνεργασία με τα μέλη της επιτροπής αυτής, όπως με τον αείμνηστο **Βασίλη Φιλόπουλο**, τότε διευθυντή του ΕΛΟΤ και μετέπειτα πρώτο πρόεδρο της ΕΛΕΤΟ και τον **Κώστα Βαλεοντή**, τότε εκπρόσωπο της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών και μετέπειτα δεύτερο (και σημερινό) πρόεδρο της ΕΛΕΤΟ. Στην επιτροπή αυτή, μελετήθηκαν για πρώτη φορά οι διαγλωσσικές αρχές της Ορολογίας που είχε διατυπώσει ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO) και προσαρμόστηκαν για εφαρμογή και στην Ελληνική Γλώσσα με αποτέλεσμα την έκδοση Ελληνικών Προτύπων (ΕΛΟΤ 402, ΕΛΟΤ 561), αντίστοιχων των Προτύπων του ISO. Τα πρότυπα αυτά εξακολουθούν να ισχύουν και σήμερα, στη δεύτερη έκδοσή τους, αφού παρακολούθησαν την εξέλιξη των αντίστοιχων Διεθνών Προτύπων.

Το 12^ο Συνέδριο, όπως και τα προηγούμενα έντεκα, συμβάλλει σημαντικά στην ανάδειξη του ρόλου της ορολογίας στη σημερινή Κοινωνία της Πληροφορίας και της Γνώσης. Μεταφορά πληροφορίας και γνώσης είναι αδύνατη χωρίς τη χρήση κοινά κατανοητής και αποδεκτής ορολογίας. Ως πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής του 12^{ου} Συνεδρίου θα ήθελα να αναφέρω όχι μόνο την αυστηρότητα των κριτηρίων για την επιλογή των ανακοινώσεων, αλλά κυρίως τις ενδιαφέρουσες θεματικές ενότητες που αυτές καλύπτουν:

- Γλωσσολογικές και οντολογικές αρχές της Ορολογίας
- Διδακτική και ορολογία
- Ορολογία συγκεκριμένων θεματικών πεδίων – Λεξικογραφικές και ορογραφικές μελέτες
- Ορολογικοί πόροι
- Ορολογία και μετάφραση
- Διάχυση και χρήση των όρων – Ορολογική πολιτική και ρύθμιση
- Δραστηριότητες φορέων και οργάνων Ορολογίας.

Σύμφωνα με την παράδοση των Συνεδρίων «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», από την αρχή των εργασιών, τίθεται στη διάθεση των συνέδρων ο τόμος των ανακοινώσεων του Συνεδρίου,

που εκδόθηκε πριν από το Συνέδριο, ώστε ο σύνεδρος να έχει μπροστά του και το κείμενο της ανακοίνωσης για πληρέστερη κατανόηση των παρουσιάσεων.

Εκ μέρους της Επιστημονικής Επιτροπής ευχαριστώ θερμά την Πρυτανεία του ΕΚΠΑ για την ευγενή παραχώρηση του εξαιρετικού χώρου του αμφιθεάτρου «Άλκης Αργυριάδης» για την διεξαγωγή της Εναρκτήριας Συνεδρίας του 12^{ου} Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα κα Ορολογία», οι εργασίες του οποίου θα διεξαχθούν αύριο και μεθαύριο στους συνεδριακούς χώρους του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας.

Σε όσους και όσες από εσάς θα παρακολουθήσετε και τις εργασίες του Συνεδρίου εύχομαι καλή συμμετοχή.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη

Ομότιμη Καθηγήτρια Γλωσσολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
Α΄ Αντιπρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής

Κύριε Πρόεδρε της ΕΛΕΤΟ,
Κύριε Αντιπρύτανη του ΕΚΠΑ,
Κύριε Πρόεδρε της Επιστημονικής Επιτροπής του 12^{ου} συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ,
Κυρίες και κύριοι Εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών,
Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι,
Κυρίες και κύριοι σύνεδροι,
Αγαπητές φοιτήτριες και αγαπητοί φοιτητές,
Κυρίες και κύριοι,

Ως Α΄ Αντιπρόεδρος της επιστημονικής επιτροπής του 12^{ου} Διεθνούς συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ με θέμα «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» και εκ μέρους του Α.Π.Θ., με ιδιαίτερη χαρά, σας απευθύνω τον χαιρετισμό αυτό.

Φέτος διοργανώσαμε το 12^ο συνέδριο της ΕΛΕΤΟ, που αποτελεί την ύψιστη επιστημονική εκδήλωση για την ελληνική ορολογία.

Το φετινό συνέδριο είναι αφιερωμένο στον Ιπποκράτη, τον έλληνα γιατρό, εμβληματικό εκπρόσωπο της ιατρικής επιστήμης διεθνώς.

Φέτος θα παρουσιαστούν 27 ανακοινώσεις, που αναφέρονται σε ποικιλία θεματικών και τομέων, και μια ανοιχτή συζήτηση αφιερωμένη στην ορολογία της ιατρικής με 6 εισηγήσεις που θα δώσουν πλούσια τροφή στη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

Ας ρίξουμε μια σύντομη ματιά στις θεματικές: εξετάζονται διαγλωσσικές σχέσεις (ελληνικά-γερμανικά – πολύγλωσση λεξικογραφία), σχέσεις μέσα στη ΝΕ (διάκριση της ορολογίας από το ακαδημαϊκό λεξιλόγιο, συντομογραφίες του επιστημονικού λόγου), ορολογικοί πόροι, όπως τυροκομικό λεξικό, το πρόθημα cyber-, ειδικές ορολογίες (εξωσωματική γονιμοποίηση, γαστρονομία, τραπεζικές συμβάσεις, συντήρηση ξενοδοχειακής μονάδας), διδακτική ορολογίας (πρόγραμμα κατάρτισης, επαγγελματική μετάφραση), ορολογία και μετάφραση, με εστίαση στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο μεταφραστής (λ.χ. σε δίγλωσσο γλωσσάριο διοικητικής γλώσσας, στον υποτιτισμό, στην ορολογία της νόσου της κοιλιοκάκης, στους καταλόγους εστιατορίων), διάχυση όρων (με αναφορά στη δραστηριότητα φορέων και οργάνων ορολογίας εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Αποτιμώντας συνοπτικά την πορεία αυτών των 12 διεθνών συνεδρίων διαπιστώνουμε **ανανέωση** τόσο στο έμπυχο δυναμικό, αφού νέοι ερευνητές συμμετέχουν ενεργά συμβάλλοντας στη διάχυση του κλάδου της ορολογίας, όσο και στη διερεύνηση θεωρητικών ζητημάτων αλλά και πρακτικών εφαρμογών.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι η ΕΛΕΤΟ με τη διοργάνωση των διεθνών αυτών συνεδρίων επιτελεί εθνικό έργο και αξίζει η πολιτεία να υποστηρίξει τις δραστηριότητές της.

Κλείνοντας, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου στον Πρόεδρο **Κώστα Βαλεοντή**, την ψυχή της ΕΛΕΤΟ.

Εύχομαι ολόψυχα ευόδωση των εργασιών του 12^{ου} διεθνούς συνεδρίου.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

Σωτήρης Λίβας

Αναπληρωτής Καθηγητής του Ιονίου Πανεπιστημίου,
Πρόεδρος του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας

Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι,

Αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για εμάς, στο τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου, η συμμετοχή μας, ως φορέα συνδιοργάνωσης, στο 12^ο επιστημονικό συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» που διοργανώνει η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας και το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η συμμετοχή, τόσο η δική μας όσο και των άλλων μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, επικυρώνει τους στενούς δεσμούς μεταξύ της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας και των πανεπιστημίων στην Ελλάδα και την Κύπρο και αναδεικνύει την ιδιαίτερη σημασία που προσδίδει τόσο στην ελληνική γλώσσα όσο και στην ελληνική επιστημονική ορολογία το ελληνικό πανεπιστήμιο, ως θεσμός.

Στο τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, κατανοώντας από παλιά τη σημασία της ορολογίας στη μετάφραση, και ειδικότερα στη διαδικασία μετάφρασης ειδικών κειμένων και εγχειριδίων (νομικών, επιστημονικών, τεχνικών, ιατρικών), δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση σε αυτήν, σε επίπεδο τόσο διδακτικό, όσο και ερευνητικό. Στο πλαίσιο αυτό, αναπτύσσουμε συνεχώς νέες συνεργασίες, όπως, για παράδειγμα, με το Κέντρο Ορολογίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Termtsoord). Η ορολογία, άλλωστε, αυτό είναι γνωστό σε όλους μας, είναι μια διαδικασία που απαιτεί, από τη φύση της, συμπράξεις και συνεργασίες πολλών, διαφορετικών φορέων, από πολλά διαφορετικά γνωστικά πεδία.

Τα συνέδρια της ΕΛΕΤΟ, που διοργανώνονται ανελλιπώς, κάθε δυο χρόνια, από το 1997, ασχολούνται με όλα τα πεδία της ορολογίας και καταπιάνονται με τα αντικείμενα που θεραπεύουμε και εμείς στο τμήμα μας, απαντώντας στις κοινές αγωνίες όλων μας για την ελληνική γλώσσα και τη σημασία της μελέτης της: τρόποι δημιουργίας και εμπέδωσης νέων όρων, τεχνική ορολογία και επιστήμη, ορολογία και μετάφραση, μέθοδοι διδασκαλίας της ορολογίας, ορολογία και λεξικογραφία, ορολογία και νέες τεχνολογίες. Ειδικώς, η ταχύτατη πρόοδος στις επιστήμες της υγείας, σε συνδυασμό με τα άλματα στις επιστήμες της πληροφορικής και την τεχνητή νοημοσύνη, μας οδηγούν αναπόφευκτα στην ανάγκη να παρακολουθούμε συνεχώς στενά τις εξελίξεις. Άλλωστε, η κατανόηση των εννοιών περνά αναπόφευκτα από τον ορισμό τους και την διάκρισή τους από άλλους παρόμοιους, σχετικούς, αλλά και τόσο διαφορετικούς, όρους.

Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, θεωρώ ως ιδιαίτερα σημαντική και την εστίαση της φετινής διοργάνωσης στην ιπποκρατική ιατρική και τη σημασία της αρχαίας ελληνικής ιατρικής ορολογίας στην ανάπτυξη των επιστημών της υγείας.

Με αυτές τις σκέψεις, απευθύνω χαιρετισμό, με την βεβαιότητα ότι το Συνέδριο, και αυτό το (12^ο) Συνέδριο της ΕΛΕΤΟ, θα είναι απολύτως επιτυχημένο, όπως και όλα τα προηγούμενα. Εύχομαι γόνιμες συζητήσεις και καλή δύναμη στον κ. Βαλεοντή, τον πρωτεργάτη της Εταιρείας.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

Βασίλης Κατσούρος

Διευθυντής του Ινστιτούτου Επεξεργασίας του Λόγου (ΙΕΛ/ΕΚ «Αθηνά»),
Εκπρόσωπος του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά»

Αξιότιμε Κύριε Πρόεδρε της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας,

Αγαπητές Κυρίες και Αγαπητοί Κύριοι Σύεδροι,

Είναι χαρά και τιμή για το Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά» και ιδιαίτερα για το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου να συμμετέχει, για μια ακόμη φορά, στη διοργάνωση του Συνεδρίου της Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας. Το Συνέδριο της Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας αποτελεί πλέον έναν καθιερωμένο θεσμό για τη διάχυση της επιστημονικής γνώσης και των καλών πρακτικών στο χώρο της ορολογίας, αλλά και ένα σημαντικό μέσο ευαισθητοποίησης του επιστημονικού και ευρύτερου κοινού στα θέματα της ορολογίας για την ελληνική γλώσσα.

Στο χώρο της Γλωσσικής Τεχνολογίας όπου δραστηριοποιείται το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου, η ορολογία και οι γλωσσικοί πόροι έχουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Κι αυτό είναι εμφανές κι από τις πολυάριθμες σχετικές δράσεις που έχει υλοποιήσει το ΙΕΛ αναφορικά με τη συλλογή και επεξεργασία κειμενικών σωμάτων σε ειδικούς θεματικούς τομείς, την κατασκευή μονόγλωσσων και πολύγλωσσων ορολογικών λεξικών σε ψηφιακή μορφή, αλλά και την υλοποίηση εξειδικευμένων εργαλείων και υπηρεσιών για την τεχνολογική υποστήριξη τέτοιων δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα σημαντικό έργο στο χώρο είναι το «ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ», η Εθνική Υποδομή για τις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Τέχνες και Επιστήμες, το οποίο στηρίζει τη συνέχεια και περαιτέρω εξέλιξη της ερευνητικής υποδομής για τη Γλωσσική Έρευνα και Καινοτομία CLARIN:EL, του ελληνικού δηλαδή σκέλους της ευρωπαϊκής υποδομής CLARIN. Μέσα από το ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ, η ερευνητική υποδομή CLARIN:EL βελτιώνει και αναβαθμίζει τις υπηρεσίες και τους πόρους της ώστε να προσαρμοστεί στις σύγχρονες τεχνολογικές προκλήσεις. Για πολλές δράσεις μας προσδοκούμε στη συνέχιση της γόνιμης και επιτυχημένης συνεργασίας με την ΕΛΕΤΟ.

Το 12^ο Συνέδριο της Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας συμπίπτει χρονικά με τον εορτασμό της 30^{ης} επετείου από το ξεκίνημα της ιστορίας του Ερευνητικού Κέντρου "Αθηνά", όταν το 1989 ο αείμνηστος Καθηγητής **Γιώργος Καραγιάννης** ανέλαβε το συντονισμό του Ελληνικού τμήματος της πανευρωπαϊκής προσπάθειας μηχανικής μετάφρασης EUROTRA, πράξη που αποτέλεσε το θεμέλιο λίθο και το εφαλτήριο της δημιουργίας του ΙΕΛ, του παλαιότερου από τα ινστιτούτα του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά». Η εκδήλωση θα λάβει χώρα στο Μουσείο Μπενάκη στην Πειραιώς τη Δευτέρα 18 Νοεμβρίου 2019 και θα θέλαμε να σας καλέσουμε και να μοιραστούμε μαζί σας την ιστορία του Κέντρου μας αλλά και το όραμά μας για το μέλλον.

Κλείνοντας, θέλω να ευχαριστήσω τον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής κ. **Κώστα Βαλεοντή**, την Επιστημονική Επιτροπή, αλλά και όλους τους συντελεστές του Συνεδρίου και να ευχηθώ κάθε επιτυχία στις εργασίες του.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

**Χαιρετισμός της Προέδρου του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του
Πανεπιστημίου Αιγαίου Επίκουρης Καθηγήτριας κας Κατερίνας Φραντζή**

Αξιότιμε Κύριε Πρύτανη του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών,

Αξιότιμε Πρόεδρε της Ελληνικής Εταιρίας Ορολογίας και της Οργανωτικής Επιτροπής του 12^{ου} Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα και την Ορολογία,

Αξιότιμε Κύριε Πρόεδρε της Επιστημονικής Επιτροπής,

Αξιότιμοι, αξιότιμες εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών φορέων,

Αξιότιμοι προσκεκλημένοι ομιλητές, Αξιότιμες προσκεκλημένες ομιλήτριες,

Αξιότιμοι συμμετέχοντες, αξιότιμες συμμετέχουσες,

Με πολύ χαρά το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου συμμετέχει στη οργάνωση του 12^{ου} Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία. Το Συνέδριο, που από το 1997 υπηρετεί την ανάγκη ανάπτυξης και τυποποίησης ορολογίας για την Ελληνική Γλώσσα, εξυπηρετώντας έτσι την ανάπτυξη και τυποποίηση της ορολογίας διεθνώς, υπηρετεί με συνέπεια τη μελέτη της Ελληνικής Γλώσσας, απαραίτητη για την έρευνα που σχετίζεται με την ορολογία. Είκοσι δύο χρόνια μετά το 1^ο Συνέδριο, το 12^ο Συνέδριο όχι μόνο επιβεβαιώνει χωρίς αμφιβολία το εγχείρημα αλλά δείχνει ότι η συνεχής εξόρυξη γνώσης, η αλληλεπίδραση των γλωσσών και η ταχύτητα με την οποία αυτά συμβαίνουν, θα καθιστούν το θέμα πάντα επίκαιρο. Είκοσι δύο χρόνια μετά τα 1^ο Συνέδριο, φαίνεται η δυσκολία και πολυπλοκότητα καθιέρωσης ορολογίας ακόμα και σε αυτούς και αυτές που εξειδικεύονται στη μελέτη της γλώσσας.

Και ενώ είναι σημαντικό, σύμφωνα με τον Αμερικανό Φυσικό Martin H. Fischer (1879-1962) να μιλάμε καθαρά, αφού η επιστημονική ορολογία που εύκολα λέγεται είναι «σκουπίδι» για το πνεύμα («You must learn to talk clearly. The jargon of scientific terminology which rolls off your tongues is mental garbage.»), και ενώ «Ένα τριαντάφυλλο, με όποιο άλλο όνομα, θα μύριζε το ίδιο γλυκά» («A rose by any other name would smell as sweet.»), William Shakespeare, Romeo and Juliet), η προσπάθεια για την επίτευξη της ορολογίας πρέπει να είναι συνεχής και συνεπής, αντιλαμβανόμενοι ότι:

«Η κακή ορολογία είναι ο εχθρός της ορθής σκέψης» («Bad terminology is the enemy of good thinking.»), Warren Buffett, Αμερικανός επιχειρηματίας και φιλάνθρωπος).

Καλή επιτυχία στο Συνέδριο.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

Χαιρετισμός του Προέδρου του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας

κ. Γεωργίου Στασινού

Αξιότιμοι κύριοι και κυρίες,

Χαιρετίζω θερμά το 12ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Θέλω να συγχαρώ τους διοργανωτές για την προσπάθεια και τους εισηγητές για τις ενδιαφέρουσες εισηγήσεις που θα παρουσιάσουν.

Είμαστε περήφανοι γιατί ως Επιμελητήριο συνεχίζουμε μια δουλειά υποδομής που έχει ξεκινήσει εδώ και δεκαετίες.

Και εμείς οι μηχανικοί γνωρίζουμε καλά τη σημασία της υποδομής, των θεμελίων αν προτιμάτε. Αυτό είναι η ορολογία σε κάθε τεχνικό ή επιστημονικό τομέα: το θεμέλιο της συνεννόησης, της κατανόησης καθώς και κάθε επιστημονικής εργασίας.

Η επιστημονική γλώσσα, και μάλιστα ειδικότερα η τεχνική, πρέπει να είναι γλώσσα λιτή, αυστηρή, να υπακούει σε κανόνες κυριολεξίας αλλά και να προσαρμόζεται στα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις της εποχής.

Οι μηχανικοί πάντα, αλλά και το ΤΕΕ ως φορέας, από την ίδρυσή του, ανέπτυξε και υποστήριξε δραστηριότητες που είχαν ως αντικείμενο την ανάδειξη ζητημάτων σχετικών με τη γλώσσα και την Ορολογία.

Στόχος μας ήταν και είναι πάντα αφενός η προστασία της γλωσσικής κληρονομιάς μας και αφετέρου η υποβοήθηση των μηχανικών στην εκπαίδευση, στην επικοινωνία και στην επιτέλεση του έργου τους ως επιστήμονες και ως επαγγελματίες.

Για τον λόγο αυτό το ΤΕΕ είναι ιδιαίτερα περήφανο που συνδιοργανώνει αυτό το Συνέδριο με την Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας, τα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα και άλλους επιστημονικούς και ερευνητικούς φορείς.

Θεωρούμε ότι είναι απαραίτητη η ορολογική εκπαίδευση των ελλήνων μηχανικών στους τομείς που τους αφορούν και είμαστε πάντα πρόθυμοι, στο βαθμό που μας αναλογεί, να συμβάλουμε σε όποιες προσπάθειες αναπτύσσονται.

Από τις προσπάθειές μας στο ΤΕΕ, ενδεικτικά σταχυολογώ:

- την έκδοση σημαντικών και απολύτως απαραίτητων για την εποχή τους λεξικών, που έγιναν πολύτιμα εργαλεία γενεών μηχανικών
- την πληθώρα άρθρων σχετικών με την Ορολογία που έχουν δημοσιευτεί στα «Τεχνικά Χρονικά»
- τις προσπάθειες που γίνονται στη βιβλιοθήκη του ΤΕΕ, για την καθιέρωση *θεματικού λεξιλογίου τεχνικών όρων*
- το πλήθος εκδηλώσεων που έχουμε κατά καιρούς διοργανώσει για αντίστοιχα θέματα
- την υποστήριξη λειτουργίας των Επιτροπών Τυποποίησης του ΕΛΟΤ συμπεριλαμβανομένης και της Επιτροπής Ορολογίας ΤΕ 21 «Ορολογία – Γλωσσικοί πόροι».

Η ενασχόληση του ΤΕΕ με τα θέματα τυποποίησης είναι συνεχής καθώς πρότυπα, κανονισμοί, ευρωκώδικες, τεχνικές προδιαγραφές συνεχώς εξελίσσονται και είναι απαραίτητα εργαλεία στο έργο κάθε μηχανικού.

Κλείνοντας, αυτό που θα ήθελα να μείνει ως η ουσία του χαιρετισμού αυτού είναι η ανάγκη συνεργασίας, συνεννόησης και διεπιστημονικής προσέγγισης με όλους τους φορείς που είναι αρμόδιοι για τα θέματα Ορολογίας.

Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του 12^{ου} Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία».

Να είστε βέβαιοι ότι το ΤΕΕ θα είναι συνεχώς στο πλευρό της ΕΛΕΤΟ και θα στηρίζει κάθε προσπάθεια που συμβάλλει έμπρακτα στην πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

**Χαιρετισμός της Προέδρου του Οργανισμού για την Διάδοση της Ελληνικής
Γλώσσας (ΟΔΕΓ) καις Αριστέας Τόλια, Ομότιμης Καθηγήτριας Πανεπιστημίου
Πελοποννήσου**

Κύριε Βαλεοντή,

εκ μέρους των μελών του Δ.Σ. του ΟΔΕΓ σας ευχαριστώ θερμά για την πρότασή σας να συμμετέχουμε ως συνδιοργανωτές του 12^{ου} Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»-αφιέρωμα στον Ιπποκράτη. Η επιλογή του αφιερώματος μας παραπέμπει σε ένα διαχρονικό και καθολικό συμβόλαιο ηθικής στην άσκηση της ιατρικής : **Ἄγνωϛ δὲ καὶ ὀσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν καὶ τέχνην τὴν ἐμήν**, θα διατηρώ αγνή και άσπιλη και την ζωή και την τέχνη μου, διαβάζουμε στον **Ὅρκο** του Ιπποκράτη.

Από την άποψη δε της ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας το ιατρικό λεξιλόγιο μας παραπέμπει σε ομηρικά χωρία, αλλά ταυτόχρονα λέξεις με συναισθηματικό ή και σημασιακό περιεχόμενο, αλλάζουν στην ιατρική σε νοητικό περιεχόμενο και οι νέες αυτές ιατρικές σημασίες με την σειρά τους χρησιμοποιήθηκαν από συγγραφείς άλλων ειδών. Το βέβαιο είναι ότι η εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής ιατρικής ορολογίας δεν περιορίστηκε στο στενό επιστημονικό περιβάλλον, αφού όροι της ιατρικής πέρασαν και στην καθομιλουμένη Νέα Ελληνική με αναλλοίωτη την αρχική τους σημασία. Αναμφίβολα «παρακολουθούμε» την συνέχεια της Ελληνικής Γλώσσας στον ίδιο χώρο από τον ίδιο λαό!

Με τις σύντομες αυτές επισημάνσεις απευθύνω θερμά συγχαρητήρια στον Πρόεδρο της ΕΛΕΤΟ κ. Κώστα Βαλεοντή, εγκάρδιο χαιρετισμό στους Συνέδρους και εύχομαι καλή επιτυχία στο έργο σας.

12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

7–9 Νοεμβρίου 2019, Αθήνα

Εναρκτήρια Συνεδρία, 7 Νοεμβρίου 2019

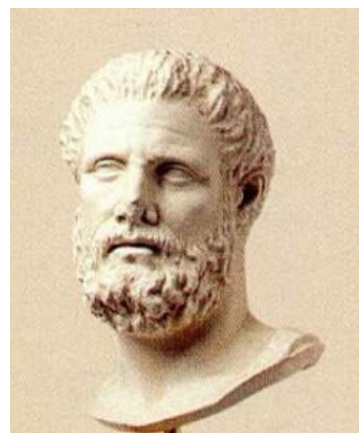
Πανηγυρική ομιλία

Χρήστος Γιαπιτζάκης

Επίκουρος Καθηγητής της Ιατρικής Σχολής
του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Ιπποκράτης και η διαχρονική συμβολή του στην ιατρική γνώση και ορολογία

Ο Ιπποκράτης ο Κώος παγκοσμίως αναγνωρίζεται ως ο πατέρας της επιστημονικής ιατρικής, η οποία βασίζεται αφενός σε παρατήρηση των κλινικών συμπτωμάτων και αφετέρου σε ορθολογική προσέγγιση της διάγνωσης, της θεραπείας και της πρόγνωσης^{2,3}. Πριν από εκείνον, σε όλους τους λαούς οι θεραπευτικές προσπάθειες, που έκαναν συνήθως ιερείς και μάγοι-ιατροί, βασίζονταν σε θρησκευτικές και μαγικές πεποιθήσεις^{4,5}.

Η επιστήμη ως γνώση τεκμηριωμένη από παρατηρήσεις (και όχι βασισμένη σε μύθους, δοξασίες και επιχειρήματα) είναι ευρύτατα αποδεκτό ότι έχει τις ρίζες της στον ελληνικό πολιτισμό και ειδικότερα στη φυσική φιλοσοφία⁶. Επί χιλιετίες, ο νους των ανθρώπων όλων των λαών συμπεριλαμβανομένων και των ελληνικών φύλων καταδυναστεύονταν από μυθικές, θρησκευτικές και μαγικές δοξασίες, έως ότου τον 6ο αιώνα π.Χ. η φιλοσοφία άρχισε να αναπτύσσεται στις ελληνικές πόλεις του Αιγαίου και των ακτών της Ιωνίας με πρώτο τον Θαλή τον Μιλήσιο. Η φιλοσοφία αποτέλεσε μια καινοφανή πνευματική παράδοση για την εξήγηση της Φύσης χωρίς μύθους, αλλά με τη βοήθεια τόσο της αισθητηριακής εμπειρίας όσο και της φαντασίας, που στηριζόταν σε εμπειρικές αναλογίες και ορθολογικές υποθέσεις.

Αυτό ακριβώς το περιβάλλον της πνευματικής ελευθερίας ήταν εκείνο που επέτρεψε να γεννηθεί η επιστημονική ιατρική από τον πρωτοπόρο ιατρό Ιπποκράτη τον Κώο (460-περ.377 π.Χ.). Από την εποχή του έως και σήμερα, οι κλινικές και οι ηθικές βάσεις της ιατρικής πράξης, καθώς και οι περισσότεροι κλινικοί όροι που χρησιμοποιούνται παγκοσμίως, οφείλουν την

² Nutton V. The rise of medicine. Chapter in "The Cambridge illustrated history of medicine", Porter R. (ed.), p. 55-59, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 1996.

³ Yapijakis C. Hippocrates of Kos, the father of clinical medicine, and Asclepiades of Bithynia, the father of molecular medicine. *In Vivo* 23:507–514, 2009.

⁴ Nutton V. The rise of medicine. ό.π. p. 53-55.

⁵ Edelstein L. Ancient medicine. Johns Hopkins University Press, Baltimore, USA, 1967.

⁶ Farrington B. Greek science: Its meaning for us. Spokesman Publications, Nottingham, UK, 2000.

ύπαρξή τους στην πνευματική κληρονομιά του θρυλικού Έλληνα ιατρού. Η παρούσα ανασκόπηση, που βασίζεται στην κριτική ανάγνωση των διαθέσιμων αρχαίων πηγών και σε προηγούμενες ιστορικές και φιλοσοφικές αναλύσεις, θα περιγράψει τον βίο, την ιατρική φιλοσοφία και την τεράστια συνεισφορά του Ιπποκράτη στην ιατρική επιστήμη και τέχνη, που αναγνωρίζεται παγκόσμια και διαχρονικά.

Ο βίος και οι καινοτομίες του Ιπποκράτη

Επί χιλιετίες σε όλους τους λαούς την ιατρική περίθαλψη των ασθενών αναλάμβαναν αποκλειστικά ιερείς-θεραπευτές, οι οποίοι στηρίζονταν περισσότερο στους μύθους και σε μαγικές πεποιθήσεις και λιγότερο σε τυχαίες εμπειρικές παρατηρήσεις. Στον ελληνικό κόσμο, ειδικότερα, είχε αναφερθεί ήδη από την αρχαιότητα ότι οι βάσεις της ιατρικής προήλθαν από εμπειρικές παρατηρήσεις είτε από την μαγειρική είτε από τα ατυχήματα που συνέβαιναν κατά την γυμναστική⁷. Πριν από τον Ιπποκράτη, η ασκούμενη ιατρική ήταν οικογενειακή υπόθεση των ιερέων του Ασκληπιού, που ισχυρίζονταν ότι είναι απόγονοι του θεού της ιατρικής (Ασκληπιάδες) και μούσαν στην τέχνη τους μόνο τους συγγενείς τους. Οι ναοί του Ασκληπιού, τα Ασκληπιεία, με αρχαιότερο εκείνο της Τρίκκης, αλλά διασημότερα εκείνα της Κνίδου, της Κω και της Επιδαύρου, κατακλύζονταν από ασθενείς και πιθανότατα διατηρούσαν κάποια αρχεία από τα διάφορα περιστατικά, με καταγραφή όχι μόνο των συμπτωμάτων των ασθενών, αλλά και των επιτυχημένων ή αποτυχημένων προσπαθειών θεραπείας τους⁸.

Υπάρχουν πολλές αρχαίες μαρτυρίες για τον Ιπποκράτη, αλλά οι συγγραφείς τους δεν είναι πάντοτε αμερόληπτοι και αξιόπιστοι. Η αρχαιότερη σωζόμενη βιογραφία είναι του Σωρανού του Εφέσιου, ενός Μεθοδικού ιατρού του 2ου μ.Χ. αιώνα, που θεωρείται ο πατέρας της Γυναικολογίας και της Παιδιατρικής⁹. Η Μεθοδική ιατρική, που ιδρύθηκε από τον Επικούρειο ιατρό Ασκληπιάδη τον Βιθυνό τον 1ο αιώνα π.Χ., επειδή δεν περιείχε μεταφυσικές θεωρίες ήταν η πιο επιστημονική προσέγγιση της αρχαίας ιατρικής και πρόδρομος της μοριακής ιατρικής της σύγχρονης εποχής¹⁰. Ο Σωρανός παραθέτει λεπτομερώς τις πηγές του με κριτική σκέψη και εύστοχες παρατηρήσεις, κατά συνέπεια είναι ιδιαίτερα αξιόπιστος.

Ο Ιπποκράτης ήταν γιος του ιατρού Ηρακλείδα και της Φαιναρέτης και γεννήθηκε στην νήσο Κω το 460 π.Χ. Ήταν μέλος μιας οικογένειας ιατρών, που ισχυρίζονταν ότι κατάγονταν από τον ήρωα Ηρακλή και τον θεό της ιατρικής Ασκληπιό¹¹. Διδάχθηκε την ιατρική τέχνη από τον πατέρα του Ηρακλείδα, συνεχίζοντας έτσι την οικογενειακή παράδοση, και εργάστηκε αρχικά στην Κω και πιθανότατα στην απέναντι μικρασιατική ακτή, κυρίως στην Κνίδα. Μετά τον θάνατο

⁷ Γιαπιτζάκης Χ., Μπαρτσακούλια Μ., Πατρινός Γ.Π. Ιπποκράτης, ο πατέρας της κλινικής ιατρικής και Ασκληπιάδης, ο πατέρας της μοριακής ιατρικής. *Αρχαία Ελληνική Ιατρική* 30:88-96, 2013.

⁸ Pollac K. Η ιατρική στην αρχαιότητα. Μετάφραση Α.Δ. Μαυρουδής, σ. 61-72, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, 2007.

⁹ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. Σωρανού Άπαντα 2. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια: Φιλολογική Ομάδα, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1996.

¹⁰ Yarijakis C. Ancestral concepts of human genetics and molecular medicine in Epicurean philosophy. Chapter in "History of Human Genetics", Petermann H., Harper P., Doetz S. (eds), Springer Publishing, Cham, Germany, 2017.

¹¹ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 1.

των γονέων του, ίσως λίγο πριν από το 430 π.Χ., ο Ιπποκράτης έφυγε από την Κω για τη Θεσσαλία.

Ο Σωρανός παραδίδει πως κάποιοι συγγραφείς ανέφεραν διαφόρους λόγους για την μετακίνηση του Κώου ιατρού. Κάποιος ισχυρίστηκε ότι ο Ιπποκράτης είδε όνειρο που τον προέτρεπε να πάει στην Θεσσαλία. Άλλοι έγραψαν ότι ήθελε να γνωρίσει νέα μέρη εκτός του Ελληνικού κόσμου και ότι επισκέφθηκε την Αίγυπτο και την Περσία. Όμως, τέτοια ταξίδια όχι μόνο δεν αναφέρονται από τον έγκριτο Σωρανό, αντίθετα ο Εφέσιος ιατρός παραδίδει την πληροφορία ότι ο Ιπποκράτης ως λάτρης της πατρίδας, σεμνός και αφιλοχρήματος αρνήθηκε την δελεαστική πρόσκληση του Πέρση βασιλιά Αρταξέρξη¹². Την εποχή που έφυγε ο Ιπποκράτης από την Κω, η Κνίδος με το περίφημο Ασκληπιείο της είχε καταληφθεί από τους Πέρσες και είναι γνωστοί κάποιοι μηδίσαντες ιερείς ιατροί, όπως ο Κτησίας ο Κνίδιος, που υπήρξε μισθοφόρος ιατρός του Κύρου και του Αρταξέρξη. Πιθανότερο είναι ότι ο Ιπποκράτης προτίμησε να μετοικήσει στην ηπειρωτική Ελλάδα λόγω της επεκτατικής πολιτικής των Περσών εκείνη την εποχή, καθώς διαπνεόταν από υψηλό αίσθημα εθνικής συνείδησης. Αυτή η εύλογη υπόθεση συνάδει με την αναφορά του Σωρανού ότι ο Κώος ιατρός αρνήθηκε προσκλήσεις από τους Πέρσες, τους Ιλλυριούς και τους Παίονες, επειδή δεν ήθελε να εγκαταλείψει τους ομοεθνείς του Έλληνες, που τον είχαν ανάγκη¹³, για να βοηθήσει τους «βαρβάρους» με οποιοδήποτε εγωιστικό αντίτιμο.

Ο Ιπποκράτης έζησε, εργάστηκε και δίδαξε κυρίως στη Θεσσαλία, αλλά επισκέφθηκε και πολλές άλλες ελληνικές περιοχές όπως τη Μακεδονία, τη Θράκη, την Αθήνα και το Άργος, όπου απέκτησε μεγάλη φήμη για τις ιατρικές ικανότητές του και για τον ανθρωπισμό του (“τήν δὲ σύμπασαν Ἑλλάδα θεραπεύων ἐθαυμάσθη”¹⁴). Ο Ιπποκράτης υπήρξε διάσημος ιατρός στην εποχή του, όπως φαίνεται από αναφορές σε έργα των συγχρόνων του Πλάτωνα (427-347 π.Χ.)¹⁵ και Αριστοτέλη (384-322 π.Χ.)¹⁶, αλλά και ενός μαθητή του Αριστοτέλη, του Μένωνα, που θεωρείται ο πρώτος που έγραψε ιστορία της ιατρικής¹⁷.

Οι καινοτομίες του Ιπποκράτη, που άλλαξαν την ροή της ανθρώπινης ιστορίας και τον κατέστησαν διάσημο ήδη από την αρχαιότητα, ήταν:

α) *Η θεμελίωση της επιστημονικής ιατρικής*: Με την επίδραση της φιλοσοφίας, ο Ιπποκράτης για πρώτη φορά αποσύνδεσε την ιατρική θεωρία και πράξη από το θρησκευτικό και μαγικό πλαίσιο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του ορθολογικού τρόπου σκέψης του είναι η άποψή του για την επιληψία που θεωρούνταν “ιερή νόσος”: «Η επιληψία δεν είναι περισσότερο ιερή ασθένεια απ’ ό,τι οι υπόλοιπες ασθένειες. Οι άνθρωποι την ονομάζουν “ιερή” επειδή απλά δεν

¹² Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 8.

¹³ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 7-8.

¹⁴ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 5.

¹⁵ Πλάτων. Πρωταγόρας. 311b-c.

Πλάτων. Φαίδρος. 270c.

¹⁶ Αριστοτέλης. Πολιτικά. Η4, 1326α 13.

¹⁷ Diels H. Anonymi Londiniensis, Ex Aristotelis Iatricis Menoniis et allis medicis eclogue. Berolini 1893, V 35

την καταλαβαίνουν. Αν όμως ό,τι δεν καταλαβαίνουμε το ονομάζουμε ιερό, τότε τα ιερά πράγματα θα είναι ατελείωτα»¹⁸.

β) Η συστηματοποίηση της ιατρικής γνώσης: Έγραψε και δημοσίευσε εγχειρίδια περιγράφοντας την υπάρχουσα εμπειρική γνώση που βασιζόταν στην προσεκτική παρατήρηση των κλινικών συμπτωμάτων των ασθενών και την παροχή εξηγήσεων για τις φυσικές αιτίες των ασθενειών.

γ) Η διδασκαλία της ιατρικής τέχνης σε πολλούς: Ο Σωρανός καταγράφει ότι ο Ιπποκράτης δίδαξε τους γιους του Θεσσαλό και Δράκοντα αλλά και πάμπολλους μαθητές (“μαθητὰς παμπληθεῖς”¹⁹). Κατά συνέπεια, φαίνεται ότι υπήρξε ο πρώτος ιατρός που διέδωσε την ιατρική τέχνη, διδάσκοντας με γενναιοδωρία ικανούς ανθρώπους (“ἀφθόνως τοὺς ἐπιτηδεῖους ἐδίδασκε τὴν τέχνην”²⁰), που δεν ήταν μέλη μιας οικογενειακής συντεχνίας.

δ) Η καθιέρωση ηθικών κανόνων συμπεριφοράς στην ιατρική πρακτική: Παρά το γεγονός ότι ο σωζόμενος “ὄρκος του Ιπποκράτη” πιθανότατα καταγράφηκε τουλάχιστον δύο αιώνες μετά από τον θάνατο του Κώου ιατρού, θεωρείται βέβαιο ότι ο ίδιος είχε καθιερώσει έναν προφορικό ιερό ὄρκο με παρόμοιους ηθικούς κανόνες και αρχές, που θα πρέπει να διέπουν την αρμόζουσα συμπεριφορά των ιατρών, και μόνο έτσι δίδασκε την ιατρική τέχνη (κατά τον Σωρανό, ο Ιπποκράτης “ἐδίδασκε τὴν τέχνην μετὰ τοῦ προσήκοντος ὄρκου”²¹).

Η μεγαλόψυχη προσφορά του Ιπποκράτη στη θεραπεία των αρρώστων σε πολλές ελληνικές περιοχές και στη διάδοση της επιστημονικής ιατρικής σίγουρα δεν επικροτήθηκε από όλους. Κάποιοι μικρόψυχοι και κακοήθεις συνάδελφοί του προφανώς ζήλεψαν τη φήμη του, εξοργίστηκαν που δίδασκε την ιατρική τέχνη σε “μη συγγενείς” και “μη ιερείς” των Ασκληπιείων, φοβήθηκαν επειδή κινδύνευαν τα μικροσυμφέροντά τους και άρχισαν να διαδίδουν ψεύδη. Ο Σωρανός καταγράφει ότι ένας ιατρός, ο Ανδρέας, «λέει με κακοήθεια ότι ο Ιπποκράτης έφυγε από την πατρίδα του επειδή πυρπόλησε το γραμματοφυλάκιο της Κνίδου»²². Ο Ρωμαίος ιστορικός Πλίνιος ο Πρεσβύτερος τον 1ο αιώνα μ.Χ. κατέγραψε την άποψη ότι ο Ιπποκράτης έκαψε το Ασκληπιείο της Κω και ο Βυζαντινός γραμματικός Ιωάννης Τζέτζης τον 12ο αιώνα ότι πυρπόλησε τη βιβλιοθήκη του Ασκληπιείου²³. Όλες αυτές οι κατηγορίες εναντίον του μεγάλου Κώου ιατρού είναι καταφανώς ψευδείς, αφού αν είχε κάνει κάτι παρόμοιο δεν θα τον τιμούσαν λαμπρά στην πατρίδα του, όπως αναφέρει ο Σωρανός²⁴, ούτε θα έκοβαν νομίσματα με τη μορφή του στη νήσο του επί αιώνες²⁵. Πρόκειται για αληθιότητες, δηλαδή για ψεύδη που παρουσιάζονται ως αλήθειες²⁶.

¹⁸ Ιπποκράτης. Περί ιερῆς νούσου 1.

¹⁹ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 15.

²⁰ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 10.

²¹ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 10-11.

²² Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 4.

²³ Κίροκας Μ.Σ. Hippocrates of Cos. p. 49-50, Heptalophos Publications, Athens, 2003.

²⁴ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 10.

²⁵ Κίροκας Μ.Σ. Hippocrates of Cos. ό.π. p. 58-60.

²⁶ Γιαπιτζάκης Χ. Επικουρείων Δόξαι: Η τέχνη της Ευδαιμονίας. (4η έκδοση), σ. 13-14, Εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη, 2018. Η λέξη “αληθιότητα” για να εκφράσει το ψεύδος που παρουσιάζεται ως αλήθεια καταγράφηκε για πρώτη φορά στο βιβλίο μου Επικουρείων Δόξαι (1η έκδοση 2008), εμπνευσμένη από τον Αμερικανό κωμικό Stephen Colbert, που διακωμωδούσε τις

Ο Ιπποκράτης καθιέρωσε τις βάσεις της κλινικής ιατρικής, όπως εφαρμόζονται ακόμη και σήμερα, καθώς, σύμφωνα με τις αρχές του, ο ιατρός θα έπρεπε να εξετάζει κλινικά τον ασθενή, να παρατηρεί προσεκτικά τα συμπτώματα της ασθένειας, να καταλήγει σε διάγνωση και στη συνέχεια να προχωρά στην παροχή της κατάλληλης θεραπείας. Επιπλέον, απαλλαγμένος από δεισιδαιμονίες, παρατήρησε και περιέγραψε τα σημεία ενός μεγάλου αριθμού ασθενειών, οι ονομασίες των οποίων χρησιμοποιούνται ακόμη στην σύγχρονη ιατρική, όπως διαβήτης, αρθρίτις, γαστρίτις, εντερίτις, καρκίνος, άσθμα, εκλαμψία, κώμα, παράλυσις, μανία, πανικός, υστερία, επιληψία και πολλές άλλες, ενώ θεωρείται ότι ο ίδιος εισήγαγε και πολυάριθμους ιατρικούς όρους, που χρησιμοποιούνται διεθνώς, όπως σύμπτωμα, διάγνωση, θεραπεία, τραύμα και σήψις.

Η εποχή που έζησε ο Ιπποκράτης μαστιζόταν από μεγάλες επιδημίες, τις οποίες προσπαθούσε να καταπολεμήσει σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας και ειδικότερα στη Θεσσαλία. Μία από τις γνωστότερες επιδημίες της εποχής του ήταν ο λοιμός που είχε ενσκήψει στις αρχές του Πελοποννησιακού πολέμου (429–426 π.Χ.) στην Αθήνα και είχε αποδεκατίσει το ένα τέταρτο του πληθυσμού της, συμπεριλαμβανομένου και του χαρισματικού ηγέτη της Περικλή, επισπεύδοντας με αυτόν τον τρόπο την παρακμή της αθηναϊκής ηγεμονίας. Την περιγραφή αυτής της επιδημίας παραδίδει ο αυτόπτης μάρτυρας Θουκυδίδης ο Αθηναίος, ο πρώτος επιστήμονας ιστορικός της ανθρωπότητας, που κατέγραψε αντικειμενικά και ρεαλιστικά τα γεγονότα χωρίς μεταφυσικές και μυθολογικές αναφορές (όπως έκαναν ο Ηρόδοτος και ο Ξενοφών πριν και μετά από αυτόν, αντίστοιχα)²⁷. Ο λοιμός ήταν πιθανότατα τυφοειδής πυρετός, όπως έχει δείξει πρόσφατη έρευνα ελληνικής διεπιστημονικής ομάδας, που ανίχνευσε γονιδιακό DNA του υπεύθυνου βακτηρίου *Salmonella enterica typhi* σε σκελετικό υλικό που βρέθηκε σε ομαδικό τάφο της εποχής του λοιμού των Αθηνών, στο αρχαίο νεκροταφείο του Κεραμεικού²⁸. Η δριμύτητα της επιδημίας οφειλόταν κατά πάσα πιθανότητα σε ένα στέλεχος υψηλής παθογένειας, σύμφωνα με την αφήγηση του Θουκυδίδη, αλλά και με τις διαφορές που ανιχνεύτηκαν μεταξύ των αλληλουχιών DNA του αρχαίου σε σύγκριση με το σύγχρονο βακτήριο *S. enterica typhi*²⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τυφοειδής πυρετός ήταν γνωστός στον Ιπποκράτη, καθώς ο ίδιος είχε περιγράψει λεπτομερώς τα συμπτώματα αυτής της νόσου, αποκαλώντας την «τύφο», πιθανώς λόγω του ορμητικού της χαρακτήρα που παρέπεμπε σε τυφώνα. Σύμφωνα με μεταγενέστερη αναφορά του Νεοπλατωνικού ιατρού Γαληνού του Περγαμηνού (129-περ.200), ο Ιπποκράτης βρισκόταν στην Αθήνα την περίοδο του λοιμού και προσπαθούσε να περιορίσει την επιδημία, απολυμαίνοντας τον αέρα της πόλης με φωτιές. Όμως, οι περισσότεροι σύγχρονοι ερευνητές απορρίπτουν την αναφορά αυτή ως μυθοπλασία

απόψεις των συντηρητικών της χώρας του ονομάζοντας την καθεμία από αυτές, αντί για truth (αλήθεια), με τη δική του λέξη truthiness (αληθιότητα).

²⁷ Θουκυδίδης. Ιστορία. 2.47–2.55

²⁸ Papagrigorakis M.J., Yapijakis C., Synodinos P.N., Baziotopoulou-Valavani E. DNA examination of ancient dental pulp incriminates typhoid fever as a probable cause of the Plague of Athens. *International Journal of Infectious Diseases* 10: 206–214, 2006.

²⁹ Papagrigorakis M.J., Synodinos P.N., Yapijakis C. Ancient typhoid epidemic reveals possible ancestral strain of *Salmonella enterica* serovar Typhi. *Infection, Genetics and Evolution* 7: 126–127, 2007.

για τρεις λόγους: α) η μαρτυρία του αυτόπτη μάρτυρα Θουκυδίδη ότι κανείς ιατρός δεν ήταν ικανός να θεραπεύσει τη νόσο, β) η έλλειψη οποιασδήποτε σχετικής αναφοράς στον λοιμό των Αθηνών ή στον τυφοειδή πυρετό στο ιπποκρατικό έργο «Επιδημίες»³⁰, γ) η συνήθης πρακτική του Γαληνού να υποστηρίζει μυθικές και μεταφυσικές θεωρίες.

Ο Ιπποκράτης πέθανε στη Λάρισα σε μεγάλη ηλικία (μάλλον μεταξύ 85 και 90 ετών) και ενταφιάστηκε μεταξύ Γυρτώνης και Λάρισας³¹. Το μνήμα του ήταν γνωστό και επισκέψιμο στην αρχαιότητα.

Οι φιλοσοφικές επιρροές στην ιατρική του Ιπποκράτη

Σύμφωνα με τον Σωρανό, ο Ιπποκράτης διδάχθηκε ιατρική αρχικά από τον πατέρα του Ηρακλείδα και στην συνέχεια από τον Ηρόδικο τον Κνίδιο³², από τον οποίο έμαθε τη θεωρία του περί χυμών³³. Ο Σωρανός γράφει ότι ορισμένοι συγγραφείς ανέφεραν ότι ο Ιπποκράτης υπήρξε μαθητής του ρήτορα Γοργία του Λεοντίου και του Δημόκριτου του Αβδηρίτη³⁴.

Ο Γοργίας (περ.485-περ.380 π.Χ.) υπήρξε ρήτορας, σοφιστής και πρόδρομος του σκεπτικισμού, σύμφωνα με τον σκεπτικό φιλόσοφο και ιατρό Σέξτο Εμπειρικό. Ο Ιπποκράτης θα μπορούσε να είχε συναντήσει τον Γοργία είτε στην Αθήνα, όπου δίδασκε επί πολλά χρόνια, είτε στην Λάρισα όπου έζησε τις τελευταίες δεκαετίες της ζωής του. Η επιρροή που άσκησε πιθανότατα ο Λεοντίος ρήτορας στον Κώο ιατρό φαίνεται ότι ήταν σημαντική, καθώς η Ιπποκρατική ιατρική έχει σαφείς πυθαγόρειες επιδράσεις³⁵. Ο Γοργίας υπήρξε μαθητής του ιατρού και Πυθαγόρειου φιλοσόφου Εμπεδοκλή (493–433 π.Χ.) και επηρεάστηκε από τη φιλοσοφική σκέψη του, που υποστήριζε ότι η Φύση αποτελείται από τέσσερα βασικά στοιχεία: νερό, γη, αέρα και φωτιά. Οι Πυθαγόρειοι αποτελούσαν μια εκλεκτική φιλοσοφική ομάδα, η οποία πρέσβευε ότι η καλοπροαίρετη Φύση ήταν θεϊκό δημιούργημα (“κόσμος” δηλαδή κόσμημα) βασισμένο σε μουσικά αρμονικούς και μαθηματικά καθορισμένους νόμους. Πρέσβευαν ακόμη ότι οι ανθρώπινες ψυχές, μέσω μιας διαδοχής μετενσαρκώσεων, προορίζονταν να μεταβληθούν σε αθάνατα αιθέρια άστρα. Ιδρυτής της φιλοσοφίας αυτής ήταν ο θρυλικός Πυθαγόρας, ο οποίος είχε ισχυριστεί ότι θυμόταν τις προηγούμενες ζωές του. Οι Πυθαγόρειοι πίστευαν ότι μόνο λίγοι εκλεκτοί έπρεπε να έχουν πρόσβαση στην ιερή γνώση, για τον λόγο αυτό έτρεφαν μεγάλο σεβασμό στην ιεραρχία και τηρούσαν έναν όρκο σιωπής. Επιπλέον, πίστευαν ότι, όπως ο θεϊκός νόμος κυβερνά όλα τα φυσικά φαινόμενα, με τον ίδιο

³⁰ Γιαπιτζάκης Χ., Μπαρτσακούλια Μ., Πατρινός Γ.Π. Ιπποκράτης, ο πατέρας της κλινικής ιατρικής και Ασκληπιιάδης, ο πατέρας της μοριακής ιατρικής. ό.π. 91.

³¹ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 11.

³² Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 2. Ο Σωρανός αναφέρει τον Ηρόδικο χωρίς δηλωτικό τόπου καταγωγής. Είναι ευρύτατα αποδεκτό ότι δάσκαλος του Ιπποκράτη ήταν ο Κνίδιος ιατρός Ηρόδικος, που δίδασκε τη θεωρία των χυμών, και όχι ο σύγχρονός τους ιατρός Ηρόδικος ο Σηλυμβριανός, που εργαζόταν στα Μέγαρα και στην Αθήνα εφαρμόζοντας ως θεραπευτική μέθοδο τις επίπονες γυμναστικές ασκήσεις, αφού ο Ιπποκράτης τον κατηγορεί ότι με αυτή την προσέγγιση “σκοτώνει τους εμπύρετους ασθενείς του”.

³³ Pollac K. Η ιατρική στην αρχαιότητα. ό.π., σ. 159.

³⁴ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 2-3.

³⁵ Γιαπιτζάκης Χ., Μπαρτσακούλια Μ., Πατρινός Γ.Π. Ιπποκράτης, ο πατέρας της κλινικής ιατρικής και Ασκληπιιάδης, ο πατέρας της μοριακής ιατρικής. ό.π. 90.

τρόπο και η δικαιοσύνη θα έπρεπε να διαπνέει όλες τις ανθρώπινες σχέσεις. Απέδιδαν ιερή σημασία στους αριθμούς και θεωρούσαν ότι ο αριθμός τέσσερα αντιπροσωπεύει τη δικαιοσύνη. Κατ' αναλογία με τα τέσσερα βασικά στοιχεία του Εμπεδοκλή, ο Ιπποκράτης εξέλιξε τη θεωρία των δύο χυμών του Ηρόδικου του Κνίδιου, θεωρώντας ότι το ανθρώπινο σώμα αποτελείται από τέσσερις χυμούς (μαύρη χολή, κίτρινη χολή, φλέγμα και αίμα) και τέσσερις ποιοτικές καταστάσεις (κρύα, ζεστή, στεγνή, υγρή). Συνεπώς, για να είναι ένα σώμα υγιές, οι χυμοί και οι ποιότητες θα έπρεπε να βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία. Στην αντίθετη περίπτωση της ασθένειας, ο ιατρός θα έπρεπε να αποκαλύψει την ανισορροπία των χυμών και να διευκολύνει τη θεραπευτική δύναμη της καλοπροαίρετης Φύσης με την πρόκληση αιμορραγίας, τη χρήση εμετικών, καθαρικών ή ακόμη και με χειρουργική επέμβαση. Για την έννοια της αρμονίας ως δυναμικής ισορροπίας στη Φύση είχε μιλήσει πρώτος ο Πυθαγόρας, ενώ ο Πυθαγόρειος ιατρός Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης ονόμαζε ισονομία την ισορροπία της ανθρώπινης φύσης, δηλαδή την ομοιόσταση σύμφωνα με τη σύγχρονη ορολογία³⁶.

Η αναφορά του Σωρανού ότι ορισμένοι συγγραφείς έγραψαν ότι ο Ιπποκράτης υπήρξε μαθητής του Δημόκριτου του Αβδηρίτη (περ.460-370 π.Χ.) αποτελεί θέμα αμφιλεγόμενο. Θα ήταν γοητευτικό να έχουν σχέση μαθητή και δασκάλου οι δύο διάσημοι άνδρες. Πολλοί θα το ήθελαν, όπως άλλωστε και ο ίδιος ο Μεθοδικός ιατρός Σωρανός, αφού ο Επικούρειος ιδρυτής της Μεθοδικής ιατρικής, ο Ασκληπιάδης ο Βιθυνός, είχε στηρίξει την ιατρική θεωρία του στην ατομική φυσική του Δημόκριτου και του Επίκουρου³⁷. Όμως, ο Σωρανός αναφέρει την πληροφορία αυτή με επιφύλαξη, αφού γνώριζε, όπως γνωρίζουν και οι σύγχρονοι αμερόληπτοι μελετητές, ότι δεν υπάρχουν σημαντικά κοινά στοιχεία στην Δημοκρίτεια φυσική και στην Ιπποκρατική ιατρική.

Είναι εξαιρετικά πιθανό ότι οι δύο μεγάλοι άνδρες είχαν γνωριστεί και εκτιμούσαν ο ένας τον άλλο. Ο Κώος ιατρός καταγράφει τη μακρόχρονη παραμονή του στα Άβδηρα στο έργο του «Επιδημίες», οπότε μάλλον συναναστράφηκε τον Αβδηρίτη φιλόσοφο, αλλά δεν είναι βέβαιο αν περιέχουν ψήγματα αλήθειας τα ανεκδοτολογικά συμβάντα της αλληλεπίδρασης και του αλληλοθαυμασμού των δύο ανδρών, που αναφέρονται είτε από μεταγενέστερους συγγραφείς είτε στο ψευδοϊπποκρατικό έργο «Επιστολές». Από την άλλη πλευρά, ίσως η επίδραση του Ιπποκράτη στον Δημόκριτο να ώθησε τον Αβδηρίτη φιλόσοφο να γράψει ότι «η ιατρική θεραπεύει τις αρρώστιες του σώματος, ενώ η σοφία απαλλάσσει την ψυχή από τα πάθη»³⁸. Αυτή η ψυχοθεραπευτική ωφέλεια της φιλοσοφίας κατ' αναλογία με την ωφέλεια της ιατρικής, που πρώτος ο Δημόκριτος είχε εισαγάγει, διατηρήθηκε αργότερα μόνο από τον φιλόσοφο Επίκουρο, που έγραψε: «Κενός περιεχομένου είναι εκείνος ο φιλοσοφικός λόγος που δεν θεραπεύει κανένα ανθρώπινο πάθος. Όπως η ιατρική δεν ωφελεί καθόλου, εάν δεν θεραπεύει

³⁶ Χρούσος Γ. Στρες: Από τον Πυθαγόρα στη βιολογία συστημάτων και τη σύγχρονη ιατρική. Δελτίο Α΄ Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών 66:13-16, 2016.

³⁷ Γιαπιτζάκης Χ., Μπαρτσακούλια Μ., Πατρινός Γ.Π. Ιπποκράτης, ο πατέρας της κλινικής ιατρικής και Ασκληπιάδης, ο πατέρας της μοριακής ιατρικής. ό.π. 92-94.

³⁸ Δημόκριτος. Απόσπασμα Β31 (Κλήμης, Παιδαγωγός Ι 6).

τις αρρώστιες του σώματος, έτσι και η φιλοσοφία δεν ωφελεί, εάν δεν θεραπεύει τα πάθη της ψυχής»³⁹.

Η συμβολή του Ιπποκράτη στην ιατρική ορολογία

Ο Ιπποκράτης και οι μαθητές του συνέγραψαν πολλά συγγράμματα, που περιλαμβάνονται στην περίφημη Ιπποκρατική Συλλογή (Corpus), η οποία αποτελεί ένα σύνολο κειμένων ιατρικής θεωρίας και πρακτικής. Επί δύο περίπου χιλιετίες, έως την αυγή της σύγχρονης εποχής, οι ιατροί σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο εκπαιδεύονταν με έργα της Ιπποκρατικής Συλλογής στην ελληνική γλώσσα ή σε μεταφράσεις τους.

Τα αυθεντικά κείμενα του Ιπποκράτη θεωρούνται⁴⁰ ότι είναι περί τα δέκα: «Περί αρχαίης ιατρικής», «Προγνωστικόν», «Αφορισμοί», «Επιδημιαί Α και Β», «Περί διαίτης», «Περί αέρων, υδάτων, τόπων», «Περί των εν τη κεφαλή τραυμάτων», «Νόμος», «Περί άρθρων», «Περί αγμών». Πολλά άλλα βιβλία της Ιπποκρατικής Συλλογής θεωρούνται έργα των μαθητών του ή μεταγενέστερων ιατρών, που μιμήθηκαν το γλωσσικό ύφος της ιωνικής γλώσσας εμπλουτισμένης με δωρισμούς του διάσημου πατέρα της επιστημονικής ιατρικής, ο οποίος είχε δωρική καταγωγή⁴¹.

Ωστόσο, μερικά από τα κείμενα της Ιπποκρατικής Συλλογής περιέχουν αναχρονιστικά γλωσσικά ιδιώματα και αντικρουόμενες φιλοσοφικές απόψεις, γεγονός που καταδεικνύει ότι συντάχθηκαν αρκετούς αιώνες μετά από τον πατέρα της κλινικής Ιατρικής⁴². Ο Σωρανός καταγράφει ότι ακόμη και στην εποχή του υπήρχε διαφωνία σχετικά με την αυθεντικότητα όλων των συγγραμμάτων που έφεραν το όνομα του Ιπποκράτη και αναφέρει ότι γι' αυτό το θέμα δεν είναι εύκολη η κρίση⁴³. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το βιβλίο της Ιπποκράτειας Συλλογής «Παραγγελία», το οποίο περιέχει αφενός λατινισμούς και αφετέρου πολλές από τις επικούρειες και φιλόδοξες απόψεις του Ασκληπιάδη του Βιθυνού, οπότε θεωρείται ότι είτε ο ίδιος είτε κάποιος από τους πρώτους μαθητές του ήταν ο συγγραφέας του⁴⁴.

Ακόμα και ο διάσημος όρκος του Ιπποκράτη πιθανότατα καταγράφηκε τουλάχιστον δύο αιώνες μετά από τον θάνατο του Κώου ιατρού. Θεωρείται μάλλον βέβαιο, όπως αναφέρει ο Σωρανός, ότι ο ίδιος ο Ιπποκράτης είχε καθιερώσει έναν προφορικό όρκο με ηθικές αρχές που πρέπει να διέπουν την αρμόζουσα ιατρική συμπεριφορά, αλλά ο όρκος που διασώζεται έχει προφανή πυθαγόρεια επιρροή⁴⁵. Στον όρκο αυτό, ο ιατρός υπόσχεται ότι κάθε φορά που καλείται να βοηθήσει έναν ασθενή θα απέχει από κάθε είδους αδικία και σεξουαλική ατασθαλία, αλλά και ότι θα κρατάει μυστικά. Τα πυθαγόρεια καθήκοντα της δικαιοσύνης, του σεβασμού προς τους

³⁹ Επίκουρος (Πορφυρίου Προς Μαρκέλλαν 29.32.21). Φιλόδημος. Περί Παρησίας: Επικούρεια Ψυχοθεραπεία. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια: Χ. Γιαπιτζάκης, Εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη, 2016.

⁴⁰ Κίροκας M.S. Hippocrates of Cos. ό.π. p. 69-78.

⁴¹ Κίροκας M.S. Hippocrates of Cos. ό.π. p. 69-78.

⁴² Pollac K. Η ιατρική στην αρχαιότητα. ό.π., σ. 145-149.

⁴³ Σωρανός. Ιπποκράτους γένος και βίος. ό.π. 13.

⁴⁴ Yarijakis C. Hippocrates of Kos, the father of clinical medicine, and Asclepiades of Bithynia, the father of molecular medicine. ό.π. 511.

⁴⁵ Pollac K. Η ιατρική στην αρχαιότητα. ό.π., σ. 206-210.

δασκάλους, της αλληλεγγύης προς τους συναδέλφους και της εχεμύθειας είναι οι σημαντικότερες αξιώσεις του όρκου. Αποκλειστικός στόχος και αυτονόητο καθήκον ενός ιατρού θα πρέπει να είναι η προσφορά βοήθειας στον ασθενή του.

Η Ιπποκρατική Συλλογή, αν και περιέχει κείμενα που δεν γράφτηκαν από τον ίδιο τον Ιπποκράτη ή τους μαθητές που δίδαξε, σίγουρα αποτελεί πνευματική κληρονομιά του διάσημου πατέρα της επιστημονικής ιατρικής. Περισσότερες από είκοσι χιλιάδες είναι οι ελληνικοί ιατρικοί όροι που χρησιμοποιούνται διεθνώς λόγω της επίδρασης της ιπποκρατικής παράδοσης. Οι όροι αυτοί, που είναι κατανοητοί από όλους τους ιατρούς σε όλες τις γλώσσες του κόσμου, περιγράφουν ασθένειες (διαβήτης, γαστρίτις, αρθρίτις, παράλυσις, επιληψία, αμνησία κλπ.), ανατομικές περιοχές (ίρις, πυλωρός κλπ.), κλινικά σημεία (σύμπτωμα, τραύμα, σήψις κλπ.), ιατρικές πράξεις (διάγνωση, θεραπεία κλπ.) και τα παράγωγά τους⁴⁶.

Κάποιες λέξεις της Ιπποκρατικής Συλλογής χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα διεθνώς, αλλά με άλλη έννοια. Για παράδειγμα, η λέξη “δίαιτα” σημαίνει σήμερα απλώς τον “τρόπο διατροφής”, αλλά η αρχαία σημασία της ήταν ο “τρόπος ζωής” (lifestyle στα αγγλικά), ιδίως σε σχέση με την διατροφή, τον ρουχισμό και την κατοικία.

Η κληρονομιά του Ιπποκράτη

Η πνευματική παρακαταθήκη του Ιπποκράτη διατηρήθηκε για περίπου δύομισι χιλιετίες ως η επικρατούσα ιατρική παράδοση. Οι ιπποκρατικές απόψεις για την καλοπροαίρετη Φύση αναβίωσαν από τον Νεοπλατωνικό ιατρό Γαληνό τον 2^ο αιώνα μ.Χ. και αργότερα υποστηρίχθηκαν από τους Χριστιανούς, τους Μουσουλμάνους και τους Εβραίους ιατρούς του Μεσαίωνα, που είχαν έντονες νεοπλατωνικές επιρροές. Ο Γαληνός είχε εισαγάγει στην δική του εκδοχή της Ιπποκρατικής ιατρικής πολλές πλατωνικές απόψεις, όπως την τριμερή εκδήλωση του πνεύματος, του φορέα της ζωής, στην καρδιά («ζωϊκόν πνεύμα»), στον εγκέφαλο («ψυχικόν πνεύμα») και στο ήπαρ («φυσικόν πνεύμα»),⁴⁷ επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό τη Μεσαιωνική ιατρική. Οι σύγχρονες απόψεις της λεγόμενης εναλλακτικής ψυχοσωματικής ή ολιστικής⁴⁸ ιατρικής έχουν κυρίως Γαληνο-Αραβική και Πλατωνική προέλευση και δεν συνάδουν με τις αυθεντικές απόψεις του Ιπποκράτη⁴⁹. Η ύπαρξη και η τάση αύξησης των ψυχοσωματικών νόσων στη σύγχρονη εποχή αποτελούν νευρωτικές και θεατρικές εκδηλώσεις της ανικανότητας της γνωσιακής διαχείρισης του στρες⁵⁰, αφού η νόσος είναι μία από τις λίγες ευκαιρίες εκδήλωσης κοινωνικών παραπόνων και προσωπικών ανασφαλειών. Διάφοροι θεραπευτές, μεταξύ των οποίων δυστυχώς και ορισμένοι ιατροί, έχουν επινοήσει μία μεγάλη ομάδα

⁴⁶ Schironi F. Technical Languages: Science and Medicine. Chapter in “A companion to the ancient Greek language”. Bakker E.J. (ed), p. 338-353, Wiley-Blackwell Publishing, Oxford, UK, 2010.

⁴⁷ Pollac K. Η ιατρική στην αρχαιότητα. ό.π., σ. 310-313.

⁴⁸ Ο όρος «ολιστικός» προτάθηκε από τον Νοτιοαφρικανό Νεοπλατωνικό φιλόσοφο, στρατιωτικό και πολιτικό Jan Smuts, την εποχή που υποστήριζε τον φυλετικό διαχωρισμό (apartheid) των λευκών και των μαύρων της χώρας του. Η ολιστική φιλοσοφική σκέψη ισχυρίζεται ότι αντιλαμβάνεται το όλο αντί για τα μέρη (π.χ. το σύμπαν αντί για τα άτομα που το αποτελούν) και δικαιολογεί την καταπίεση του ανθρώπου χάριν του κοινωνικού συνόλου.

⁴⁹ Porter R. What is disease? Chapter in “The Cambridge illustrated history of medicine”, Porter R. (ed), p. 110-117, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 1996.

⁵⁰ Χρούσος Γ. Στρες: Από τον Πυθαγόρα στη βιολογία συστημάτων και τη σύγχρονη ιατρική. ό.π. 14-16.

καινοτόμων προσεγγίσεων ελάσσοнос χειρουργικής και μεταφυσικών θεραπειών βασισμένη στην απέλπιδα ευπιστία πολλών ψυχοσωματικών ασθενών, οι οποίοι δεν ενδιαφέρονται να αντιμετωπίσουν την αιτία, αλλά απλώς να κατευνάσουν τα συμπτώματα⁵¹. Αυτές οι προσεγγίσεις δεν έχουν σχέση με την παράδοση της επιστημονικής ιατρικής που θεμελίωσε ο Ιπποκράτης και η οποία βασίζεται στην ηθική του ιατρού και στην ωφέλεια του ασθενούς.

Ο Ιπποκράτης θεωρήθηκε ανά τους αιώνες ο μέγιστος των ιατρών. Τον τίμησαν και τον τιμούν ακόμη και όσοι λησμόνησαν ότι καθιέρωσε και διέδωσε την επιστημονική ιατρική ξεπερνώντας τις δεισιδαιμονίες, τις οποίες εκμεταλλεύονταν οι συντεχνίες των ιερέων-ιατρών της αρχαιότητας. Παρά τις παραποιήσεις, η συνεισφορά του Ιπποκράτη στην ανθρωπότητα είναι τεράστια. Οι κλινικές και οι ηθικές βάσεις της ιατρικής πράξης, καθώς και πάμπολλοι ιατρικοί όροι που είναι ελληνικές λέξεις και εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται παγκοσμίως μέχρι και σήμερα, είναι πνευματική κληρονομιά της παράδοσης που ξεκίνησε ο θρυλικός πατέρας της επιστημονικής ιατρικής. Ο όρκος του Ιπποκράτη και ορισμένα ρητά της Ιπποκρατικής Συλλογής («ο μεν βίος βραχύς, η δε τέχνη μακρά», «ωφελέειν ή μη βλάπτειν», «αν υπάρχει φιλία για τον άνθρωπο υπάρχει φιλία για την ιατρική τέχνη») εξακολουθούν να εμπνέουν τους σύγχρονους ιατρούς, που σέβονται τους εαυτούς τους και τους συνανθρώπους τους.

---

⁵¹ Porter R. What is disease? ό.π. 113.